

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ A POTRAVINÁŘSKÁ BIBLIOGRAFIE

Petra Pejšová, Ústav zemědělských a potravinářských informací Zemědělská a potravinářská knihovna

Historie České zemědělské a potravinářské bibliografie

Česká zemědělská a potravinářská bibliografie se do roku 2000 vyvíjela odděleně. Zemědělská bibliografie začala vznikat v Ústřední zemědělské a lesnické knihovně (ÚZLK) a potravinářská bibliografie v Ústřední potravinářské knihovně pod Střediskem potravinářských informací.

Historie České zemědělské bibliografie (ČZB) sahá k samotnému vzniku Zemědělské a potravinářské knihovny do roku 1926. Do konce roku 1991 vycházely veškeré bibliografie pouze v tištěné formě. Do roku 1965 byly publikovány zemědělské bibliografie pod různými názvy. Od roku 1966 vydávala ÚZLK zemědělské bibliografie pod jednotným názvem Československá zemědělská bibliografie (ČZB). V té době bylo pro ČZB zpracovááno okolo 300 titulů českých a slovenských časopisů. Slovenské časopisy byly zpracovávány v pobočce Ústavu vedeckotechnických informací pre poľnohospodárstvo (ÚVTIP) a ve spolupráci se Slovenskou poľnohospodárskou knižnicou v Nitre. ČZB byla vydávána jednou ročně a obsahovala asi 10 000 bibliografických záznamů. Záznamy byly řazeny tematicky do jednotlivých oddílů. Součástí publikace byl obsah v češtině, angličtině, němčině, francouzštině a ruštině, seznam excerpovaných časopisů a jako zvláštní výtisk autorský a předmětový rejstřík.

V letech 1991 a 1992 se ČZB stala na přechodnou dobu součástí automatizovaného dokumentačního zemědělského systému AGROINDEX, který zpřístupňoval světovou zemědělskou literaturu. Spojení umožnilo vytváření retrospektivních a průběžných rešerší, později on-line přístup. Při ukončení v roce 1992 dosáhl AGROINDEX velikosti přes 500 tisíc záznamů a v této podobě je stále dostupný ve studovně ZPK. S databází AGROINDEX vznikl též Jednotný zemědělský heslář, který se později stal základem tezauru AGROTERM.

Od roku 1993 s příchodem osobních počítačů začalo zpracovávání ČZB do systému ISIS ve formátu MAKS, který zdarma distribuovala NK ČR. Od této doby se zpracovávají už pouze české články z časopisů a sborníků. Pro věcný popis se používá tezaurus AGROVOC.

Historie České potravinářské bibliografie se odvíjí od roku 1973. Tehdejší databáze se jmenovala ALIMIS-CS a zpracovávaly se do ní veškeré české dokumenty a výběrově zahraniční dokumenty všeho druhu, např. články, knihy, patenty, výzkumné zprávy apod. Struktura a členění databáze vycházely z mezinárodní databáze FSTA. ALIMIS-CS byla od roku 1985 v elektronické formě. Všechny záznamy měly vždy anotace. Zpracovávala se v systému ISIS až do roku 2000. Nyní jsou zachovány záznamy z let 1993 až 2000, celkem 17 tisíc záznamů. Původní nosiče se záznamy z předchozích let se při stěhování Ústřední potravinářské knihovny ztratily.

V roce 2000 se sloučily obě knihovny. Potravinářská bibliografie se začala zpracovávat do systému ISIS ve formátu MAKS podle všech pravidel databáze České zemědělské bibliografie a vznikla tak dnešní Česká zemědělská a potravinářská bibliografie (ČZPB).

Převod do formátu MARC21

V roce 2005 ZPK přešla na nový knihovnický informační systém ALEPH500. Spolu s tím jsme změnili i formát záznamů z MAKS/ISIS na MARC21. Záznamy prošly dvěma stupni konverze, nejprve z formátu MAKS do formátu UNIMARC a až pak pomocí programu Marcman do formátu MARC21.

Ráda bych zde zmínila pár nejzajímavějších problémů při konverzi.

- Nejvíce starostí jsme měli s opakovanými výskyty polí a podpolí v názvech a podnázvech, tyto se nepřeváděly v původním pořadí, podnázev se dostal do hlavního názvu apod.
- Prováděly se ještě pomocné konverze některých kódovníku, př. autorské role, zkratky jazyků apod.
- Převod polí, pro která jsme v MARC21 nenašli přímo určené pole, jsme vyřešili převodem do poznámkových polí. Pro pole se služebními údaji jsme vytvořili nová tzv. písmenná pole mimo MARC21.
- U názvů se musely odstranit znaky pro vyloučení z řazení <The> a na jejich základě zapsat do indikátoru pole počet pozic, které nebudou zahrnuty do vyhledávání.
- Proházené pořadí více výskytů polí nás potkalo i u delších anotací, které byly rozděleny nejčastěji do dvou až tří výskytů pole a po jejich prohození anotace nedávala smysl.
- Díky konverzi jsme si opravili chybné zápisy v poli datum vydání.
- Na doporučení NK ČR jsme si vytvořili pomocná podpole g a 9 v poli 773, z kterých nyní generujeme rejstřík Zdrojový dokument – ročník, číslo viz obrázek.

Rejstřík ČZPB Zdrojový dokument – ročník, číslo viz obrázek

ČZPB - Prohlížení abecedního rejstříku

Zadejte slovo nebo slovní spojení:

Vyberte rejstřík k prohlížení:

Prohlížení rejstříku: Zdroj. dok. roč. č

Poč. záz. n.	Stručné záz. n.
7	Zahradnictví - Záhradníctvo 23:7 1998
6	Zahradnictví - Záhradníctvo 23:8 1998
5	Zahradnictví - Záhradníctvo 23:9 1998
4	Zahradnictví - Záhradníctvo 23:10 1998
7	Zahradnictví - Záhradníctvo 23:11-12 1998
8	Zahradnictví - Záhradníctvo 24:1 1999
8	Zahradnictví - záhradníctvo 24:2 1999
7	Zahradnictví - Záhradníctvo 24:3 1999
6	Zahradnictví - Záhradníctvo 24:4 1999
11	Zahradnictví - Záhradníctvo 24:5-6 1999

Spolupráce s Národní knihovnou ČR

ČZPB po celou dobu zpracovávají odborníci z různých oborů zemědělství a potravinářství. Záznamy jsou bohatě věcně indexovány pomocí mezinárodního zemědělského tezauru AGROVOC. Od roku 1995 přispíváme našimi záznamy do báze ANL – Články v českých novinách, časopisech a sbornících.

Statistika zpracovaných záznamů

Rok	ČZPB	ANL
1993	3695	0
1994	7647	0
1995	8008	2121
1996	7658	3018
1997	7940	3191
1998	7996	3152
1999	8621	1746
2000	8876	3172
2001	6074	3100
2002	5467	2392
2003	6398	2917
2004	6863	3019
2005	4757	1674
2006*	3713	1841
Celkem	93713	31343

*Údaj za období 01- 06 2006

Tabulka zobrazuje statistické údaje podle jednotlivých let. Zároveň shrnují počty zpracovaných záznamů do ČZPB a ukazují kolik z těchto záznamů bylo zasláno do databáze ANL NK ČR.

Veškeré záznamy ČZPB jsou vytvářeny z materiálů, které vlastní Zemědělská a potravinářská knihovna. Zájemci si mohou vypůjčit časopisy a sborníky přímo ve studovně ZPK, dále si mohou objednat tištěnou kopii požadovaného článku nebo si ho objednat elektronicky přes Virtuální polytechnickou knihovnu (VPK). Naše knihovna se zapojila do kooperačního společenství českých knihoven VPK od února 2005. Z fondů naší knihovny lze přes VPK objednávat jak kopie článků z časopisů tak kopie obsahů časopisů, stejnou službu nabízí pouze Státní technická knihovna.

Za první pololetí 2006 jsme vyřídili 3000 požadavků (13 495 stran).

Databáze Food Science and Technology Abstracts (FSTA)

Databáze FSTA, jejímž producentem je nezisková organizace International Food Information Service (IFIS) založená v r. 1968, pokrývá potravinářskou problematiku od roku 1969. Databáze obsahuje souhrny původní odborné potravinářské literatury (článků, knih, sborníků, patentů, norem, legislativních dokumentů, zpráv, disertací, atd.) z oblasti potravinářských věd, technologie, výživy lidí ve vztahu k potravinám, mikrobiologie, toxikologie a hygieny, ekonomiky a statistiky, strojírenství, balení, dietních potravin, alkoholických a nealkoholických nápojů, ovoce, zeleniny, mléka a mléčných výrobků, masa, ryb, atd. Záznamy jsou zpracovávány z více než 1 800 odborných potravinářských časopisů vydávaných ve světě a z dalších relevantních zdrojů publikovaných ve 40 jazycích. Databáze obsahuje více než 600 000 záznamů v angličtině se souhrny. Roční přírůstek se pohybuje okolo cca 30 000 záznamů.

V roce 1969 bylo zahájeno vydávání tištěné formy referátového časopisu FSTA s měsíční periodicitou. Od roku 1970 byla databáze FSTA dostupná i na magnetických páscích. On-line přístup FSTA byl zprovozněn prostřednictvím služby Dialog a Orbit již v roce 1977. Od roku 1990 je databáze dostupná ve formě lokálních instalací CD-ROM (SilverPlatter) a od roku 1995 je dostupná pro registrované uživatele na internetu.

Spolupráce ZPK s IFIS začala v roce 1968, kdy bylo odesláno do prvních 269 zkušebních záznamů tehdy ještě Střediskem technických informací potravinářského průmyslu.

Záznamy se od té doby zpracovávají vždy na základě požadavku IFIS z vybraných odborných potravinářských časopisů. Nyní se jedná především o české tituly časopisů a dále o několik polských a ruských odborných potravinářských časopisů. Pro databázi FSTA je systematicky monitorována současná česká odborná knižní produkce, včetně sborníků z konferencí a seminářů. Pro zpracování podkladu záznamu se používá strukturovaný formulář. Indexace a konečné zařazení do databáze je v kompetenci IFIS. Součástí záznamu je i kontakt na autora včetně telefonického a faxového spojení a elektronické adresy (pokud jsou k dispozici). Záměnce o odborné

publikace či konzultaci tak snadno může využít kontaktních údajů a oslovit přímo autora vybrané publikace.

Ukázka podkladu pro záznam do FSTA

30	<u>Ingr.</u> I
36	2005
40	[Quality and processing of fishes.]
41	<u>Jakost a zpracování ryb.</u>
42	Book
55	102pp. ISBN 80-7157-804-5
56	many ref
57	Cs
58	Brno, Czech Republic; <u>Mendelova Zemedelska a Lesnicka Univerzita.</u> [Correspondence (Reprint) address, I. Ingr, <u>Ustav Tech Potravin, Agronomicka Fac., Mendelova Zemedelska a Lesnicka Univ., Brno, Czech Republic.</u> E-mail <u>ingr@mendelu.cz</u>]
80	This text book covers topics concerning fish as a very short shelf life food with respect to a wide range of aspects and up-to-date, considerate, safe and optimal processing technologies. It is aimed at students of fishery and hydrobiology and professionals alike. Publication is divided into 6 chapters published under the following headings: introduction (pp. 5--6); fishes used in food production (pp. 7--28); quality of fishes and fish meat (pp. 39--55); safety of fish and fish meat (pp. 56--68); fishes - a food with very low shelf life (pp. 69--81); processing of fishes (pp. 82--99). Information are presented with respect to the situation in the Czech Republic and species available on the Czech market.

Na počátku spolupráce v letech 1969 až 1987 se počet záznamů odeslaných do IFIS pohyboval v rozmezí 1200–1550 ročně, v období 1988 až 1993 klesl na 700–800 ročně a od roku 1995 na 200–300 ročně.

Statistika zpracovaných záznamů do databáze FSTA od roku 1995 – 2006

Rok	Počet záznamů	Rok	Počet záznamů
1995	309	2001	229
1996	239	2002	292
1997	84	2003	240
1998	202	2004	282
1999	324	2005	324
2000	264	2006	213 (do června)

Výrazný pokles počtu zpracovaných vstupů způsobily dva důvody. Prvním byl zájem ze strany IFIS o menší počet sledovaných titulů. Druhým byla redukce počtu zaměstnanců při restrukturalizaci ÚZPI. Agendu, kterou dříve zabezpečovali odborní specialisté (při výběru pramenů a zpracování souhrnů), překladaelé a jeden administrativní pracovník, nyní zajišťuje jedna specialistka se znalostí problematiky potravinářství a anglického jazyka.

Databáze FSTA je s retrospektivou od r. 1990 zpřístupněna ve studovně Zemědělské a potravinářské knihovny pro registrované čtenáře a na odbor-

ných pracovištích ÚZPI díky projektu MŠMT Informační zdroje pro zemědělský a potravinářský výzkum realizovaném v rámci programu Informační infrastruktura výzkumu. Zemědělská a potravinářská knihovna je koordinátorem konsorcia, ve kterém je dále osm zemědělských a potravinářských knihoven a specializovaných výzkumných a vývojových pracovišť. V rámci projektu je pro členy konsorcia zajištěn do konce roku 2008 přístup k mezinárodní zemědělské, lesnické a potravinářské databázi CAB Abstracts a databázi FSTA, která pokrývá potravinářskou vědu a lidskou výživu.

Ukázka záznamu v databázi FSTA

Databáze The Agricultural Research Information System (AGRIS)

Producentem databáze je koordinační centrum AGRIS organizace Food and Agriculture Organization v rámci OSN. Databáze zahrnuje původní zdroje literatury jako jsou vědecké a technické studie, disertační práce, příspěvky z konferencí atd. z oblasti zemědělství, včetně živočišné výroby, lesnictví, vodního hospodářství, rybářství a lidské výživy. Do databáze přispívá více než 200 členských organizací z 135 členských států FAO. Každoroční přírůstek je 130 000 dokumentů v angličtině s klíčovými slovy ve francouzštině a španělštině. Retrospektiva databáze AGRIS je od roku 1975. Nyní obsahuje databáze 3,2 miliónu záznamů. Databáze je rozdělena na dvě části. Od roku 1975 do roku 1990 je považována za archivní. V aktuální databázi jsou záznamy od roku 1991. Producent uvádí, že pouze 15% záznamů obsahuje abstrakty. Toto číslo nám připadá nízké, předpokládáme, že se muselo zvýšit. Především u novějších záznamů se abstrakty ve většině případů zobrazují. Naše záznamy jsou zaslány vždy s abstrakty.

Zemědělská a potravinářská knihovna a AGRIS

Spolupráce tehdejší ÚZLK s koordinačním centrem AGRIS začala ještě před spuštěním systému v roce 1974. ÚZLK byla mezi vybranými ústavy, které se podílely na testování systému. Systém AGRIS byl spuštěn v roce 1975 a od té doby ZPK přispívá záznamy z českých periodik a sborníků. Nejprve se vyplňovaly vstupní listy a děrné štítky, později se záznamy posílaly na disketách, pak se přešlo na zasilání souborů elektronickou poštou a v současné době se používá program Web AGRIS, ze kterého se záznamy exportují v XML formátu. K věcné indexaci je používán mezinárodní zemědělský tezaurus AGROVOC, který je součástí programu Web AGRIS. Program Web AGRIS umožňuje zpracovatelům vytvářet si vlastní seznamy časopisů, autorů a pracovišť. Výběr vědeckých časopisů a článků z nich je na základě instrukcí plně ponechán na ZPK.

Statistika počtu zasílaných záznamů do systému AGRIS za roky 2000 – 2005

Rok	Počet záznamů
2000	1525
2001	1171
2002	1142
2003	995
2004	839
2005	730

Celkem naše knihovna od roku 1975 přispěla do databáze 45 000 záznamy. Stále nižší počet zasílaných záznamů je způsoben omezováním pracovních kapacit na tuto činnost. V současné době tedy posíláme pouze záznamy vědeckých článků z českých časopisů, které jsou napsané v anglickém jazyce. Databáze je volně dostupná z webové stránky www.fao.org/agris.

Ukázka výpisu záznamů v databázi AGRIS

Information for international agricultural research

AGRIS/CARIS
Magazine

AGRIS/CARIS
Network

Documentation
Tools

Databases

Site Map

Français Español عربي 中文

Resources

AGRIS/CARIS Participating
Centres
AGRIS Statistics
CARIS Statistics
Centre List
(MS-Word format)

Submit a contribution

[96-101906](#)

[\[Does climatic change influence agriculture?\]\(Pt 1\)](#). (CS) Ovlivní změna klimatu zemědělství?(1. část). Roznovský, J. 2 graphs, 1 table. Uroda (Czech Republic). (Jun 1995). v. 43(6) p. 28-29. 1995

[96-000002](#)

[\[The idea of sustainable agriculture\]](#). (CS) Idea trvale udržitelného rozvoje zemědělství. Petr, J. 2 schemes, 2 tables. Uroda (Czech Republic). (Jun 1995). v. 43(6) p. 13-15. 1995

[96-111321](#)

[Consulting activity of FGMRl and its help at uncovering of causes of spruce stand decline](#). (CS) Poradenská činnost VULHM a její pomoc při odhalování příčin chradnutí smrkových porostů. Pasuthova, J.Lomský, B. 5 tables; 25 ref. Zpravy Lesnického Vyzkumu (Czech Republic). (Jun 1995). v. 40(2) p. 31-33. 1995

Zemědělská a potravinářská knihovna poskytuje zájemcům o vyhledávání v databázích ČZPB, FSTA, AGRIS a dalších možnost zaškolení pro začátečníky i pokročilé uživatele formou individuálních konzultací ve studovně v rámci asistenční služby u Infopultu studovny. Zaškolení je možné také domluvit pro skupiny v počítačové učebně ÚZPI. V ZPK si lze také objednat vypracování rešerší ze všech dostupných databází.

ZPK se díky spolupráci na tvorbě databází FSTA a AGRIS podílí na propagaci výsledků vědeckého výzkumu a odborných prací českých zemědělských a potravinářských specialistů v zahraničí. Zasíláním záznamů do báze ANL NK ČR za obory zemědělství a potravinářství přispíváme k rozšíření celonárodní základny informací.

Literatura:

AGRIS/CARIS : International Information System for the Agricultural Sciences and Technology [online]. FAO, [2006] [cit. 2006-07-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.fao.org/agris/>>.

FSTA : Food Science and Technology Abstracts [online]. OVID, cop. 2006 [cit. 2006-07-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.ovid.com/site/catalog/DataBase/93.jsp?top=2&mid=3&bottom=7&subsection=1>>.

SZÉKELYOVÁ, Helena. Současný stav Československé zemědělské bibliografie. *4. národní konference o bibliografii, 5.-6. listopad 1991, Olomouc*. Praha : Národní knihovna v Praze, 1991, s. 67-68. ISBN 80-7050-113-8.

ŠROGLOVÁ, Dagmar. Komplexní automatizovaný zemědělský dokumentační systém AGROINDEX : Úvod do systému a návod k používání. *Zemědělská informatika : metodický zpravodaj*. 1979, roč. 18, č. 5, s. 161-184.